CYMDEITHAS BOB OWEN

Y Casglwr

Argraffwyd gan Wasg Gwynedd

Cymdeithas Bob Owen
Tâl aelodaeth
£3 y flwyddyn i'r Ysgrifennydd.

SWYDDOGION

Cadeirydd:
D. Tecwyn Lloyd
Ysgrifennydd:
Richard H. Lewis
40 Maes Ceiro,
Bow Street, Dyfed.
(Aberystwyth 828102)
Trysorydd a Threfnydd Busnes:
John Dilwyn Williams,
Glan Ffrwd, Pentre-uchaf,
Pwllheli, Gwynedd.
(Pwllheli 613480)
Golygydd:
John Roberts Williams,
18 Minffordd, Llanrug, Caernarfon
(Caernarfon 3593)

Cyhoeddir Y Casglwr gyda chymorth ariannol Cyngor Celfyddydau Cymru.

YN EISIAU

Proinsias Macana. **Branwen Daughter of Llŷr.**
Kenneth Jackson. **The International Popular Tale and Early Welsh Tradition.**
Guto Rhys, 123 Stryd Bedford, Y Rhâth, Caerdydd. Ffôn: (0222) 464415.

Chwerwder yn y Ffynhonnau. Ceredigion *(Cylchgrawn Cymdeithas Hynafiaethwyr Ceredigion); Cyfrol 1, Rhifau 2, 3 a 4; Cyfrol 2, Rhifau 2, 3, a 4.*
Gwyn Thomas, 40 Pinner View, Harrow, Middlesex HA1 4QD. Ffôn: 01-427 2991.

Y llyfrau hyn gan Dr John Gwilym Jones:
Y Brodyr. *Dramâu Cyfres y Brython, rhif 47D; Lerpwl, d.d.*
Y Tad a'r Mab. *Gwasg y Glêr, Aberystwyth, 1963; neu Gwasg Gomer, 1970.*
Pedair Drama. *Gwasg Gee, 1971.*
William Williams Pantycelyn. *Cyfres Gŵyl Ddewi Gwasg Prifysgol Cymru, 1969.*
M. Morgan-Finch, Gwynfryn, 12 Gospel Hall Terr., Y Gadlys, Aberdâr, Morgannwg Ganol CF44 8DW.

AR WERTH

Hanes Llenyddiaeth Gymreig o 1650 i 1850. *Charles Ashton; hefyd* **Cynnyrch Eisteddfod Genedlaethol 1891 — £10.**
Cofnodion a Chyfansoddiadau Eisteddfod Caernarfon 1886. *Gol. E. Vincent Evans — £7.50. Cludiant yn ychwanegol.*
J. Jones, 10 Heol Neville, Caerdydd.

Testament Salesbury Arall

Gan Charles Parry

YN RHIFYNNAU 41 (Awst 1990) a 42 (Nadolig 1990) o'r *Casglwr* mae W. Alun Mathias yn ysgrifennu gyda brwdfrydedd heintus am ei ymdrechion i lunio rhestr o bob copi sydd ar glawr o'r argraffiad cyntaf (1567) o Destament Salesbury. Braf felly cael ychwanegu copi arall at ei restr — un ar dir mawr cyfandir Ewrop yn hytrach nac yn ynysoedd Prydain a Gogledd America.

Yn Llyfrgell Prifysgol Göttingen (y Niedersächsische Staats- und Universitätsbibliothek) yn yr Almaen y mae'r copi hwn. Agorodd y brifysgol hon ei drysau gyntaf i fyfyrwyr yn 1737. Bron o'r dechrau bu'n bolisi gan ei llyfrgell i bwrcasu llyfrau cynnar a llyfrau'r dydd o sawl un o wledydd Ewrop gan gynnwys Prydain.

Yn rhyfedd iawn araf dros ben fu ysgolheigion a llyfryddwyr o'r ynysoedd hyn i sylweddoli fod casgliad amheuthun o lyfrau cynnar Prydeinig yn Göttingen yn 1979 cyn i gynlluniau gael eu paratoi gan Almaenwyr a Saeson i fynd ati i'w gatalogio. Bellach gwyddys ei fod yn cynnwys tua 16000 o weithiau wedi eu hargraffu ym Mhrydain cyn 1801.

Ychwanegir at werth y casgliad oherwydd i gofnodion manwl ynglŷn â derbyn y llyfrau oroesi o'r cyfnod cynharaf yn archif y Llyfrgell. Gellir chwilota yno i ddarganfod pryd ac o ble y derbyniwyd cyfrol neu gyfrolau.

Yn 1987 cyhoeddwyd y rhan gyntaf o gatalog llyfrau Prydeinig Prifysgol Göttingen. Mae'n rhestru'r gweithiau a ymddangosodd cyn 1701. Gwnaed y gwaith catalogio gan Graham Jefcoate a Karen Kloth a'r golygydd oedd Bernhard Fabian. Cyhoeddwyd gan Olms-Weidman, Hildesheim.

Daeth catalog llyfrau 1701–1800 o'r wasg yn 1988. Yr un flwyddyn cafwyd cyfrol o fynegeion. Ni welais y cyfrolau hyn. Bwriedir cyhoeddi un gyfrol arall i gwblhau'r catalog. Bydd hon yn cynnwys y cofnodion derbyn y cyfeiriwyd atynt uchod.

Yn y rhan gyntaf o'r catalog (llyfrau cyn 1701) yr ymddengys Testament 1567. Ceir hefyd yn Göttingen gopïau o 'Cambrobytannicae . . .' Sion Dafydd Rhys (1592), Beibl Cymraeg 1677–78, Historiae Brytannicae Defensio John Price (1573), a Gramadeg a Geiriadur John Davies Mallwyd (1621 a 1632).

Pan gyhoeddir cyfrol olaf y catalog, cawn weld pryd ac o ble y daeth y gweithiau Cymreig hyn i Göttingen. Mae'n ddigon posib' iddynt gael eu prynu yn y ddeunawfed ganrif.

Gellir darllen am Lyfrgell Pryfysgol Göttingen a'i llyfrau cynnar o Brydain mewn cylchgronau megis 'Factotum' a 'Newsletter' Grŵp Llyfrau Prin y 'Library Association'. Diau hefyd fod digonedd o ddefnydd ar y pwnc i'w gael mewn Almaeneg.

O.N. — A minnau wedi cwblhau'r nodyn hwn, daeth y wybodaeth o'r Almaen i'r copi dan sylw o Destament Salesbury gael ei brynu ar gyfer y Llyfrgell yn 1749 oddi wrth Thomas Osborne, llyfrwerthwr adnabyddus yn Llundain. Ymddengys y copi yn ei gatalog am 1749 yn ôl cofnodion y Llyfrgell. Prynwyd llawer o lyfrau oddi wrth Thomas Osborne. Goroesodd cryn nifer o'i gatalogau. Ceir copïau o gatalog helaeth a gyhoeddwyd ganddo yn 1749 yn Llyfrgell Prifysgol Caergrawnt, Llyfrgell Genedlaethol yr Alban, a Llyfrgell Prifysgol Lerpwl.

Pa John Hughes — ac o ba le?

At y Golygydd

TYBED pwy oedd John Hughes o Aberbechan, Plwy Meifod, sir Drefaldwyn? O ran hynny, ble mae — neu oedd Aberbechan?

Nid yw'r *Bywgraffiadur* yn sôn amdano nac *Eminent Welshmen* nac unrhyw fywgraffiadur arall y digwyddais daro arno.

Yr oedd yn awdur cyfrol fechan (*gw. uchod: 84tt., yn mesur 6 × 10.5cm*) o benillion sydd wedi eu bwriadu, o leiaf, i fod yn 'hymnau'. Ail argraffiad yw y rhan o'r casgliad a elwir yn 'Hymnau Athrawiaethol ac Ymarferol' ond ni wn pryd y cyhoeddwyd hwy gyntaf.

Dosberthir y cynnwys fel hyn: 'Caniadau Efengylaidd i Blant' — 30; 'Hymnau Athrawiaethol' — 18; 'Hymnau Ymarferol' — 9; a 'Hymnau am Lwyddiant yr Efengyl' — 7; cyfanswm o 64. Gwasg Saunderson, y Bala a gyhoeddodd yr argraffiad cyfunol hwn yn 1826 a gwerthid ef am rôt y copi, 'heb ei rwymo'.

Hyd y gwn, ni chynhwysir dim un o 'hymnau' John Hughes yn ein casgliadau enwadol ni heddiw. Nid syn hynny; pedestrig ac ystrydebol iawn yw ei ddawn. Lled drosiadau yw'r emynau i blant, allan o waith Isaac Watts a thraethiadol ryddieithol yw dull y penillion:

Gwaith mawr ysprydol, sanctaidd yw,
Addoli a moliannu Duw:
I'r Tri yn Un y perthyn clod,
Tra byddo'r nefoedd fawr yn bod.

Go anodd, dybiwn i, fyddai i blentyn ddeall yr ymresymiad hwn a gynigir iddo (Hymn 33):

O'r dillad a wnaethpwyd
I guddio gwarth mawr
Ein hynaf rieni
Balchio sy'n awr;
Ni bu arfer gisgoedd
Nes darfu, gwir yw,
Ein mam Efa bechu,
I dynnu gwg Duw.

Byw'n ddibechu yn noethlymun groen mewn hinsawdd ogleddol yn y gaeaf? Tyff!

Gan ddilyn Williams Pantycelyn, bu mynd ar gyhoeddi casgliadau o 'hymnau' fel yr uchod gan lawer un heb fod ganddo na dawn nac athrylith y 'perganiedydd'. Gellid, ar y gorau, galw eu cynnyrch yn emynau gwerinaidd ac ar eu gwaethaf, yn gocoswaith. Erbyn hyn, maent yn gwbl angofiedig. Llythrennol ysgrythurol gydag ambell fflach o ddoniolwch neu odrwydd cwbl anfwriadol yw llawer ohonynt; fe wnaeth Brutus barodi arnynt yn ei 'Wil Brydydd y Coed'.

Ond weithiau, ceir eco o'r hen benillion gan rai, hwn, er enghraifft gan Dr George Lewis, Llanuwchllyn:

Byd i deithwyr fyned drwyddo,
Byd a'i ddull yn myned heibio;
Byd disylwedd megis cysgod
Byd o wagedd, byd yn darfod.

Tywyll a dismol iawn yw hymnau Lewis a rhai eraill o'r un oes a'r un byd ag ef; adlewyrchiad ydynt o gyflwr isel, tlawd a darostyngedig bywyd y werin gyffredin yn ystod yr un cyfnod, yn arbennig o 1815 a diwedd y rhyfeloedd Napoleonig yn Ewrop ymlaen. Emynau byd 'Cwm Eithin'.

Ond ar y cyfan, ni cheir y digalondid hwn ym mhrydyddiaeth John Hughes o Feifod, pwy bynnag ydoedd. Tybed beth oedd ei hanes?

D. TECWYN LLOYD

AR WERTH

'Gwybod' — Llyfr y Bachgen a'r Eneth, *dan ofal E. Curig Davies a Tom Parry. Rhannau 2, 3, 4, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12. Hughes a'i Fab, 1939 — £10.*
John Roberts, Erw Wen, Groeslon, Caernarfon. Ffôn: Llanwnda 830505.

Bach:
St. Matthews Passion. *4 Tonic Solffa, 1 Hen Nodiant;*
Jesu Priceless Treasure. *2 SF;*
Christmas Oratorio. *2 HN;*
Brahms: Requiem. *4 SF, 1HN;*
Coleridge-Taylor: Song of Hiawatha. *3 SF;*
Dvorak: Stabat Mater. *3 SF, 1 HN;*
Handel:
Samson. *1 SF, 1HN;*
Judas Maccabeus. *3 SF;*
Haydn: Creation. *4 SF, 1 HN;*
Mendelssohn:
Elijah. *3 SF;*
Hymn of Praise. *2 SF, 1 HN;*
Mozart: Requiem Mass. *2 SF;*
G. F. Roof: Belshazzar's Feast. *2 SF.*
Pris i'w drafod.
Mr G. E. Jones, Dolmynach, Blaenau Ffestiniog, Gwynedd LL41 3UB. Ffôn: (0766) 830297.